

Wenn in der kunstgeschichtlichen Würdigung der Handschriften (S. 37-44) öfters die Ausdrücke ‚inferior‘ und ‚substandard‘ auftreten, andererseits aber gute handwerkliche Qualität bescheinigt wird, ist das nicht nur Ausdruck der sprichwörtlichen „böhmischen Bescheidenheit“. In der Tat fehlen – angesichts der Schicksalsschläge nicht verwunderlich – die ganz herausragenden Kunstwerke. Was sich aber an Schätzen dennoch erhalten hat, kann der Benutzer an den 202 Abbildungen im Text und 32 ganzseitigen Tafeln selbst bestens nachvollziehen.

Friedrich-Ebert-Straße 12
D-93051 Regensburg

Ulrich G. LEINSLE O.Praem.

H.Th.M. LAMBOOIJ, *Sibrandus Leo en zijn abtenkronieken van de Friese premonstratenzerkloosters Lidlum en Mariëngaarde. Een nadere studie, editie en vertaling* (Middeleeuwse Studies en Bronnen 111), Hilversum: Uitgeverij Verloren, 2008, 540 p., ill., krtn. ISBN 978-90-8704-007-9. € 45,00.

Deze bespreking betreft het proefschrift waarop Herman Lambooj (geboren in 1930) op 17 juni 2008 promoveerde aan de Universiteit Leiden. Hierin vinden we een inleiding op en de editie en vertaling van de abtenkronieken van de Friese norbertijnenabdij van Lidlum en haar moederklooster Mariëngaarde, geschreven door de norbertijn Sibrandus Leo. Geboren in Leeuwarden in 1524 of 1528/1529 (aldus p. 28; p. 16 geeft 1527/1528), deed deze zoon van de schuitenmaker Leo, na een humanistisch getinte studie te Leeuwarden en mogelijk in Leuven, in 1541 zijn intrede in het norbertijnenklooster te Lidlum bij Franeker. Als kanunnik was hij pastoor in de parochies Menaldum en Berlikum. In de eerste parochie voltooide hij in 1575 de genoemde abtenkronieken in de zogenoemde A-versie, waarin hij de geschiedenis verhaalt van twee belangrijke norbertijnenabdiën vanaf hun stichting in 1163, respectievelijk aansluiting bij de orde in 1182, tot 1575. Nadat in 1580 de katholieke eredienst in Friesland door de Staten was verboden en de kloosters werden opgeheven, zocht Sibrandus zijn toevlucht buiten dat gewest. Binnen enkele jaren na 1580 kwam de B-versie van beide kronieken tot stand, wellicht in een bewerking van Sibrandus zelf, maar ook zijn beide zonen kunnen hierin een aandeel hebben gehad. Hij overleed in 1583, waarschijnlijk in Cusemer, een norbertijnse proosdij in het Groningerland.

De aanwezigheid van twee duidelijk verschillende versies van de twee kronieken, waarvan die over Mariëngaarde ook nog eens gekenmerkt kan worden als een ‘summiere en compositorisch zwakke kroniek’ in vergelijking met die van Lidlum, stelt historici al decennialang voor allerlei vragen inzake auteurschap, tekstoverlevering en betrouwbaarheid. Lambooj heeft er in zijn editie – terecht – voor gekozen om de tekst van de tot nu toe geprefereerde versie A (waarvan slechts één afschrift uit circa

1670 bestaat, dat al in 1929 door D.A. Wumkes was uitgegeven) uit te geven naast de tekst van versie B, waarvan het oudste, mogelijk door Sibrandus zelf gedicteerde afschrift dateert uit circa 1580. Het is deze laatste versie die al rond 1600 meer dan eens is afgeschreven en geciteerd en ook daarna een bredere verspreiding heeft gekend. De kronieken staan in de traditie van de al in de dertiende eeuw ingezette Friese kloosterhistoriografie, maar nemen daarin – na een ‘gat’ van twee eeuwen – wel een eigen plaats in. We vinden hierin geen wonderverhalen of hagiografische verhandelingen meer maar ‘een heldere blik van een geëngageerde kloosterling op de grote religieuze stromingen en idealen van zijn tijd’.

Lambooij heeft het zichzelf in zijn inleiding op de editie en de vertaling niet gemakkelijk gemaakt. Daarin stelde hij zich een driedelig doel: een nadere beschrijving geven van het leven van de auteur van de abtenkronieken, van tekst en tekstoverlevering, en van de historische betrouwbaarheid van de kronieken. Omdat de resultaten uit de ene beschrijving nodig zijn voor de andere, stelden zich de nodige compositorische problemen. Uiteindelijk heeft alles zijn plek gevonden, op een enkele uitzondering na. Zo wordt de betekenis van het voor de inleiding cruciale jaar 1580 – het verbod op de katholieke eredienst in Friesland, dat leidde tot Sibrandus’ gedwongen vertrek uit dit gewest – pas op p. 87 echt toegelicht. In hoofdstuk 1 wordt in een lange reeks van paragrafen aandacht besteed aan uiteenlopende aspecten van de auteur, zijn leven, zijn leefwereld, zijn tijd en zijn orde. In hoofdstuk 2 staat dan het ingewikkelde verhaal over de tekst en de tekstoverlevering van de twee kronieken centraal. De verschillen tussen de versies A en B – met name de langere levensverhalen van abten in B, het ontbreken daarin van alle verwijzingen naar premonstratenzer kloosterwezen en statuten – doen voor beide een ander beoogd lezerspubliek vermoeden. Versie A, geschreven vóór de opheffing van de beschreven kloosters, zal geschreven zijn voor Sibrandus’ medebroeders, versie B voor een breder publiek. Ingaand op het vaak aan Sibrandus gemaakte verwijt van slordigheid gaat Lambooij in hoofdstuk 3, aan de hand van een hele reeks testcases, in op de betrouwbaarheid en het bronnengebruik van de kroniekschrijver. Bij dit alles blijft Lambooij trouw aan zijn initiële, soms wat eigenzinnig uitgewerkte doelstelling, namelijk waarheidsvinding. Zo betoont hij zich een alter ego van Sibrandus Leo, die hij op p. 183 typeert als ‘een kritisch en waarheidlievend geschiedschrijver’. Niettemin verschaft Lambooij de lezer voldoende handvatten om zijn betoog te kunnen blijven volgen: in hoofdstuk 4 wordt een en ander helder samengevat. Ruim de helft van het boek wordt vervolgens in beslag genomen door de edities en vertalingen van de versies A en B van de kronieken, waarbij Sibrandus’ eigen abdij van Lidlum voorrang kreeg op de moederabdij Mariëngaarde. Een zestal bijlagen – met extra teksten, vertalingen en toelichtingen –, de bibliografie, een Engelstalige samenvatting en een uitvoerige index besluiten dit boek.

Sibrandus Leo schreef zijn abtenkronieken als kind van zijn tijd, als bewoner van een bepaalde regio en als lid van een eeuwenoude kloosterorde.

Hij was aangeraakt door het humanistische scholingsideaal en werd geconfronteerd met de allerm minst besliste strijd tussen Reformatie en beginnende Contrareformatie. Daarin nam hij een eigen standpunt in. Anderzijds kon hij – zoals veel kloosterlingen dat tot op de dag van vandaag doen – spreken in de wij-vorm, waarmee hij aangaf zich direct verbonden te voelen met generaties kloostergenoten honderden jaren voor hem. We zouden dus kunnen zeggen dat Sibrandus een meervoudige identiteit bezat en daarom spreekt in zijn geschiedschrijving niet alleen de zestiende-eeuwer die leefde in het bewustzijn een overgangstijd mee te maken (en dus vooral gericht was op de actualiteit), maar ook de trotse noorderling c.q. Fries die opkwam voor de verdediging van gewestelijke tradities en privileges, alsmede de kloosterling die erop uit was continuïteit te creëren en te legitimeren. In opdracht van zijn abt stelde de norbertijn Sibrandus Leo de geschiedenis van Lidlum en Mariëngaarde op schrift 'om daarmee de eigen identiteit te bevestigen en de balans op te maken vóór het laat was'. Zodoende 'richtte hij een monument op voor vier eeuwen norbertijns leven in Friesland en beantwoordde daarmee aan een herkenbare menselijke behoefte om in bedreigende situaties een extra accent te leggen op het eigen bestaansrecht'. De in Friesland gewortelde norbertijn besteedde daarbij veel aandacht aan de religieuze en intellectuele banden met de Brabantse norbertijnenabdijen, waarmee hij de Friese kloosters stevig binnen de ordestraditie plaatste.

Dit boek is de vrucht van jarenlange noeste arbeid. Nadat Lambooi eerder al met zijn promotor prof. dr. Hans Mol een editie bezorgde van de vijf dertiende-eeuwse abtenlevens van Mariëngaarde, voegde hij hiermee een tweede editie van blijvende waarde toe aan de Friese en norbertijnse geschiedschrijving. Dat is op zich al bijzonder, maar het feit dat hij dit werk heeft geklaard na een werkzaam leven in het onderwijs en op een leeftijd waarop de meeste mensen genieten van hun welverdiende rust, dwingt grote bewondering af. Met volgehouden acribie en empathie heeft hij zijn meesterproef afgeleverd. Uitgeverij Verloren heeft er bovendien een fraai boek van gemaakt.

Universiteit van Tilburg
Prisma Building, Kamer P 1.174a
Postbus 90153
NL-5000 LE Tilburg

Arnoud-Jan BIJSTERVELD

Marvin L. COLKER (Hg.), *Constitutiones, quae vocantur Ordinis Praemonstratensis, e codice Collegii Sanctae Trinitatis Dublinensis 10810* (Corpus Christianorum, Continuatio Mediaevalis 216), Turnhout: Brepols Publishers 2008. € 120,00.

Beschreibung der Handschrift: Trinity College Dublin, Descriptive Catalogue of Mediaeval and Renaissance Latin Manuscripts, Supplement I, Dublin 2008.